UZLUKSIZ TA’LIM TIZIMIDA O‘SMIRLARNI KASBGA YO‘NALTIRISH JARAYONIDA MAHALLADA PSIXOLOGIK XIZMAT SAMARADORLIGINI OSHIRISHNING IMKONIYATLARI

Xakimova N.B., Guldu o‘qituvchisi,
Toxirova S. R.,y Guldu talabasi
hakimovanasiba392@gmail.com

Annotatsiya. Mazkur maqolada uzluksiz ta’lim tizimi sharoitida o‘smirlarni kasbga yo‘naltirishda mahallada amalga oshiriladigan psixologik xizmat faoliyatining samaradorligini oshirish yo‘llari tahlil qilinadi. Shuningdek, psixologik yordamning shakllari, usullari va psixologik imkoniyatlar asosida amalga oshiriladigan yondashuvlar ochib beriladi.

Kalit so‘zlar: yosh avlod, to‘g‘ri kasb tanlash, jamiyat uzluksiz ta’lim, maktabgacha ta’lim, umumiy o‘rta ta’lim, o‘rta maxsus va oliy ta’lim, kasbga yo‘naltirish, uzviy va tizimli yo‘l, psixologik xizmat, asosiy ko‘makchi, o‘zini anglash, hayotiy tanlov, ijtimoiy muhit, individual qiziqish.

Annotation. This article analyzes ways to improve the effectiveness of psychological service activities carried out in the neighborhood in the professional orientation of adolescents in the conditions of the system of continuing education. Also, approaches are revealed, which are carried out on the basis of forms, methods and psychological capabilities of psychological assistance.

Keywords: young generation, choosing the right profession, community continuing education, preschool education, general secondary education, secondary special and higher education, vocational guidance, continuous and systematic path, Psychological Service, basic assistant, self-awareness, Life Choice, social environment, individual interest.

Yosh avlodning to‘g‘ri kasb tanlashi — jamiyat taraqqiyotining barqaror va uzoq muddatli kafolatidir. Bugungi kunda uzluksiz ta’lim tizimining har bir bosqichida — maktabgacha ta’lim, umumiy o‘rta ta’lim, o‘rta maxsus va oliy ta’limda — kasbga yo‘naltirish ishlari uzviy va tizimli yo‘lga qo‘yilmoqda. Bu jarayonda mahalla tizimi orqali ko‘rsatiladigan psixologik xizmatlar asosiy ko‘makchi vosita sifatida qaralmoqda.

O‘smirlik — bu o‘zini anglash, jamiyatda o‘z o‘rnini topish va hayotiy tanlovlar davri bo‘lib, bu davrda to‘g‘ri yo‘naltirish va psixologik ko‘mak katta ahamiyatga ega. Mahalla — bu eng yaqin ijtimoiy muhit bo‘lib, psixologik xizmatni joyida tashkil etish imkonini beradi.

Mahalladagi psixologik xizmat bir qator vazifalarni bajaradi bularga, o‘smirlarning individual qiziqishlari va qobiliyatlarini aniqlash, kasbga bo‘lgan

munosabat va motivatsiyani shakllantirish, qaror qabul qilishda psixologik yordam ko‘rsatish.

Psixologik xizmat samaradorligini oshirishda bir qator imkoniyatlardan foydalanish mumkin:

- Diagnostik vositalar, kasbiy moyillikni aniqlovchi psixologik testlar, shaxsiy tip va temperamentni o‘rganuvchi anketalar va o‘z-o‘zini baholash va motivatsiya darajasini aniqlash metodlari.

- Konsultativ xizmatlar, individual va guruhiy maslahatlar, kasb tanlashga oid muammolarda psixologik ko‘mak, ota-ona va pedagoglar bilan maslahatlashuvlar.

- Psixoprofilaktika va rivojlantiruvchi ishlar, kasb tanlashga oid treninglar, o‘smirlar uchun o‘zini anglash va qaror qabul qilish ko‘nikmalarini rivojlantirish mashg‘ulotlari, stressni yengish va ijtimoiy moslashuvni kuchaytirishga qaratilgan psixologik mashqlar.

Mahalla va uzluksiz ta’lim hamkorligida mahalla va ta’lim muassasalari o‘rtasidagi uzviy aloqa o‘quvchi shaxsini har tomonlama o‘rganish va uni samarali kasbga yo‘naltirish imkonini yaratadi. Jumladan, mahalla psixologi va maktab psixologi hamkorlikda kuzatuv va tahlil olib boradi, ota-onalar uchun o‘quv seminarlar o‘tkaziladi, hududdagi ish beruvchilar ishtirokida kasb ko‘rgazmalari tashkil etiladi.

Amaliy tavsiyalarga har bir mahallada yoshlar bilan ishlaydigan psixologik maslahat punktlarini tashkil etish, maktab va mahalla o‘rtasida uzviy aloqani kuchaytirish, kasb tanlash bo‘yicha ota-onalar uchun psixologik treninglar o‘tkazish, mahalliy ishlab chiqarish korxonalari bilan hamkorlikda kasbiy amaliyotlar uyushtirishni kiritishimiz mumkin.

O`smirlarni to‘g‘ri kasbga yo‘naltirish — ularning nafaqat individual rivoji, balki jamiyatning barqaror kelajagini ta’minlovchi muhim omildir. Mahalla tizimi orqali psixologik xizmatni yo‘lga qo‘yish bu borada samarali mexanizm bo‘lib xizmat qilishi mumkin. Bu esa, yoshlarning o‘z salohiyatini to‘liq ro‘yobga chiqarishiga va ijtimoiy faolligini oshirishga zamin yaratadi.

Xulosa. Uzluksiz ta’lim tizimida o‘smirlarni kasbga yo‘naltirish bo‘yicha amalga oshirilayotgan ishlarda mahallada psixologik xizmatni samarali yo‘lga qo‘yish zarurdir. Buning uchun mavjud psixologik imkoniyatlardan kompleks tarzda foydalanish, mahalla-ta’lim hamkorligini kuchaytirish va innovatsion yondashuvlar asosida psixologik xizmatni tashkil etish muhim ahamiyatga ega. Natijada yoshlarning o‘z imkoniyatlarini to‘g‘ri baholashi, hayotiy rejalari aniq bo‘lishi ta’minlanadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI

6. Karimova Z.M. Psixologiya asoslari. – Toshkent: “Yangi asr avlodi”, 2020.

7. Jalolov J.J. Pedagogik texnologiyalar va pedagogik mahorat. – Toshkent: TDPU, 2019.

8. Sharipova S.X. Kasb tanlash psixologiyasi. – Toshkent: O‘zbekiston faylasuflari milliy jamiyati nashriyoti, 2018.

TA’LIM TIZIMIDA YANGI TEXNOLOGIYALAR VA INNOVATSIYALARDAN FOYDALANISHNING PSIXOLOGIK MAZMUNI

Mansurova.O.U.,GDPI o‘qituvchisi
Email:*oydinuligbekovna2@gmail.com*
Toirov.S.S.,Ummatov.J.Sh,GDPI 2-bosqich talabalari

Annotatsiya: Ushbu maqola ta’lim tizimida yangi texnologiyalar va innovatsiyalardan foydalanishning psixologik jihatlarini o‘rganadi. Zamonaviy texnologiyalar ta’lim jarayoniga qanday ta’sir ko‘rsatishi, o‘quvchilarning motivatsiyasi, diqqati, xotirasi va ijodiy qobiliyatlariga qanday ta’sir etishi tahlil qilinadi. Shuningdek, o‘qituvchilarning yangi texnologiyalarni o‘zlashtirishga bo‘lgan psixologik tayyorgarligi va ularning ta’lim sifatiga ta’siri ham ko‘rib chiqiladi.

Kalit so‘zlar: ta’lim, texnologiya, innovatsiya, psixologiya, motivatsiya, diqqat, xotira, ijodkorlik, o‘qituvchi.

Abstract: This article studies the psychological aspects of the use of new technologies and innovations in the education system. It analyzes how modern technologies affect the educational process, how they affect students' motivation, attention, memory and creative abilities. It also examines the psychological readiness of teachers to master new technologies and their impact on the quality of education.

Keywords: education, technology, innovation, psychology, motivation, attention, memory, creativity, teacher.

Bugungi kunda ta’lim tizimi misli ko‘rilmagan sur’atlar bilan rivojlanmoqda. Ilm-fan yutuqlari, jamiyatning o‘zgaruvchan ehtiyojlari va shaxsning o‘zini rivojlantirishga bo‘lgan intilishi ta’lim sohasiga yangi talablar qo‘ymoqda. Ushbu sharoitda yangi texnologiyalar va innovatsiyalar ta’lim jarayonining ajralmas qismiga aylanib bormoqda. Virtual sinflar, interaktiv darsliklar, onlayn platformalar, masofaviy ta’lim kurslari va sun’iy intellektga asoslangan ta’lim vositalari ta’limning usullari va mazmunini tubdan o‘zgartirmoqda.

Endilikda o‘quvchilar istalgan vaqtda, istalgan joyda bilim olish imkoniyatiga ega bo‘lib, o‘zlarining individual ehtiyojlariga moslashtirilgan ta’lim dasturlarini tanlashlari mumkin. O‘qituvchilar esa yangi texnologiyalar yordamida darslarni yanada qiziqarli va samarali tashkil etish, o‘quvchilarning faolligini oshirish va ularning ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirish imkoniyatiga ega bo‘lmoqdalar.

Biroq, bu texnologiyalarning ta’limga ta’siri faqatgina texnik jihatlar bilan cheklanib qolmaydi. Ularning psixologik jihatlari ham muhim ahamiyatga ega. Texnologiyalar o‘quvchilarning motivatsiyasi, diqqati, xotirasi, ijodiy qobiliyatlari va ijtimoiy ko‘nikmalariga ta’sir ko‘rsatishi mumkin. Shuningdek, ularning o‘zini o‘zi baholashi, stress darajasi va psixologik salomatligiga ham ta’sir etishi ehtimoldan holi emas. Shuning uchun, ta’limda yangi texnologiyalardan foydalanishning psixologik jihatlarini chuqur o‘rganish va ularning ijobiy ta’sirini kuchaytirish, salbiy oqibatlarini minimallashtirish muhim ahamiyat kasb etadi.

Chet el olimlari ta’limda texnologiyalardan foydalanishning psixologik jihatlarini keng ko‘lamda o‘rganib kelmoqdalar. Ularning tadqiqotlari o‘quvchilarning bilim olish jarayoniga texnologiyaning ta’sirini, o‘qituvchilarning texnologik kompetentligini oshirish yo‘llarini va zamonaviy texnologiyalar orqali o‘z-o‘zidan ta’lim olish imkoniyatlarini o‘rganishga qaratilgan.

Richard Mayer va kognitiv yuklama nazariyasi: Richard Mayerning kognitiv yuklama nazariyasi multimediali ta’lim materiallarini loyihalashda muhim ahamiyatga ega. Ushbu nazariyaga ko‘ra, o‘quv materiallari o‘quvchining kognitiv resurslarini ortiqcha yuklamasligi kerak. Mayerning tadqiqotlari shuni ko‘rsatadiki, multimediali materiallar dizaynida ortiqcha detallar, keraksiz animatsiyalar yoki murakkab matnlar o‘quvchilarning diqqatini chalg‘itadi va bilim olish samaradorligini pasaytiradi. Shuning uchun, Mayer o‘zining nazariyasiga asoslanib, multimediali ta’lim materiallarini sodda, tushunarli va vizual jihatdan tartibli qilishni tavsiya qiladi. Ushbu nazariya ta’lim texnologiyalari sohasida keng qo‘llaniladi va onlayn kurslar, interaktiv darsliklar va boshqa ta’lim resurslarini yaratishda muhim ahamiyatga ega[66].

Linda Darling-Hammond va o‘qituvchilarning texnologik kompetentligi: Linda Darling-Hammondning tadqiqotlari o‘qituvchilarning texnologik kompetentligini oshirish orqali ta’lim sifatini yaxshilash yo‘llarini ko‘rsatib beradi. Darling-Hammond ta’kidlashicha, zamonaviy o‘qituvchilar nafaqat o‘z fanini yaxshi bilishi, balki turli texnologiyalardan samarali foydalana olishi kerak. Uning tadqiqotlari shuni ko‘rsatadiki, texnologik kompetent o‘qituvchilar o‘quvchilarga individual yondashuvni ta’minlay oladi, interaktiv va qiziqarli darslar o‘ta oladi va ularning bilim olishga bo‘lgan motivatsiyasini oshiradi. Darling-Hammond o‘qituvchilarning texnologik kompetentligini oshirish uchun maxsus treninglar, kurslar va mentorlik dasturlarini tashkil etishni tavsiya qiladi. Bundan tashqari, u ta’lim siyosatchilarini o‘qituvchilarni texnologiyalardan foydalanishga rag‘batlantiruvchi va ularga zarur resurslarni taqdim etuvchi tizim yaratishga chaqiradi[67].

O‘zbekistonda ham ta’limda yangi texnologiyalardan foydalanishning psixologik jihatlari bo‘yicha bir qator dolzarb tadqiqotlar olib borilmoqda. Ushbu tadqiqotlar o‘quv jarayoniga axborot-kommunikatsiya texnologiyalarini (AKT) integratsiya qilishning psixologik-pedagogik asoslarini, elektron ta’lim resurslarining o‘quvchilarning kognitiv rivojlanishiga ta’sirini va umuman olganda, ta’limda texnologiyalardan oqilona foydalanish orqali ta’lim samaradorligini oshirish yo‘llarini o‘rganishga qaratilgan. H.M. Shermatovaning ishlari ta’limda axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan foydalanishning psixologik-pedagogik asoslarini yoritadi. Tadqiqotchi AKTni ta’limga joriy etishda o‘quvchilarning psixologik xususiyatlarini, ularning texnologiyaga bo‘lgan munosabatini, motivatsiyasini va o‘zlashtirish qobiliyatlarini hisobga olish zarurligini ta’kidlaydi. Uning tadqiqotlari shuni ko‘rsatadiki, AKTdan noto‘g‘ri foydalanish o‘quvchilarda diqqatni jamlash qobiliyatini pasaytirishi, ko‘rish qobiliyatiga salbiy ta’sir ko‘rsatishi va psixologik zo‘riqishga olib kelishi mumkin. Shuning uchun, Shermatova AKTni ta’lim jarayoniga bosqichma-bosqich, o‘quvchilarning yosh xususiyatlarini hisobga olgan holda va pedagogik maqsadlarga muvofiq ravishda joriy etishni tavsiya qiladi. Uning ishlari o‘qituvchilarga AKTdan samarali foydalanish bo‘yicha metodik tavsiyalar

[66] https://www.instructionaldesign.org/theories/cognitive-load/
[67] https://learningpolicyinstitute.org/person/linda-darling-hammond

beradi va ta’limda texnologiyalardan foydalanishning psixologik xavfsizligini ta’minlashga qaratilgan[68].

O.M. Alimnazarovning tadqiqotlari esa elektron ta’lim resurslarining o‘quvchilarning mustaqil fikrlash qobiliyatini rivojlantirishga ta’sirini o‘rganadi. Alimnazarovning tadqiqotlarida elektron ta’lim resurslari deganda interaktiv darsliklar, virtual laboratoriyalar, onlayn testlar, ta’limiy o‘yinlar va boshqa shunga o‘xshash materiallar tushuniladi. Uning tadqiqotlari shuni ko‘rsatadiki, elektron ta’lim resurslaridan to‘g‘ri foydalanish o‘quvchilarda mustaqil fikrlash qobiliyatini, muammolarni hal qilish qobiliyatini, ijodiy qobiliyatni va axborotni tanqidiy baholash qobiliyatini rivojlantirishga yordam beradi. Alimnazarov o‘z tadqiqotlarida elektron ta’lim resurslarini yaratishda o‘quvchilarning individual xususiyatlarini hisobga olish, ularning qiziqishlarini va ehtiyojlarini qondirish, ularga faol ishtirok etish imkoniyatini berish muhimligini ta’kidlaydi. Uning ishlari elektron ta’lim resurslarini loyihalash bo‘yicha amaliy tavsiyalar beradi va ularning ta’lim jarayonidagi rolini oshirishga qaratilgan[69].

O‘zbekistonlik olimlar ta’limda texnologiyalarni to‘g‘ri qo‘llash orqali o‘quvchilarning psixologik holatini yaxshilash va ta’lim samaradorligini oshirish yo‘llarini izlamoqdalar. Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatdiki, ta’limda yangi texnologiyalardan to‘g‘ri foydalanish o‘quvchilarning motivatsiyasini oshiradi, diqqatini jamlashga yordam beradi, xotirasini mustahkamlaydi va ijodiy qobiliyatlarini rivojlantiradi. Texnologiyalar ta’lim jarayonini boyitishi, o‘quvchilarning qobiliyatlarini rivojlantirishi va ta’lim samaradorligini oshirishi mumkin. Biroq, bu texnologiyalardan to‘g‘ri va maqsadli foydalanish, ularning salbiy oqibatlarini minimallashtirish va ta’limning psixologik jihatlariga e’tibor qaratish zarur.

Ta’lim tizimida yangi texnologiyalar va innovatsiyalardan foydalanish o‘quvchilar va o‘qituvchilar uchun katta imkoniyatlar yaratadi. Biroq, bu imkoniyatlardan to‘g‘ri foydalanish uchun texnologiyalarning psixologik jihatlarini hisobga olish, ularning salbiy oqibatlarini minimallashtirish va ta’limning insoniy elementlarini e’tibordan chetda qoldirmaslik zarur.